

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับ เป้าหมายการศึกษาของชาติ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพตามที่สังคมปรารถนา เป็น พลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ เช่น ความ รับผิดชอบ รู้จักสร้างสิ่งที่ดี ๆ ให้สังคม ความมีประชาธิปไตย รู้จักหน้าที่ และสามารถมอง ภาพรวมของปัญหา ที่อาจก่อผลกระทบต่อตนเอง ชุมชน สังคมส่วนรวม และการตัดสินใจเลือก ประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม ในการสอนวิชาสังคมศึกษาจึงมุ่งเพื่อการพัฒนาคนให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ (พยุหศักดิ์ จันทร์สุรินทร์. 2541 : 6 ; อุทุมพร ตรังคสมบัติ. 2543 : 89 – 90 ; วันเพ็ญ วรรณโกมล. 2544 : 1 – 18)

เป้าหมายของวิชาสังคมศึกษา มุ่งเน้นการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อ และคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และจากการศึกษา รูปแบบคุณธรรม ของสถาบันพัฒนาข้าราชการ พลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2542 : บทคัดย่อ) พบว่า คุณธรรมที่ควร ปลูกฝังให้แก่บุคคล คือ ความรับผิดชอบต่อ สอดคล้องกับที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ จัดลำดับความสำคัญของค่านิยมพื้นฐานที่ควรปลูกฝังให้แก่เยาวชนเป็นอันดับหนึ่งร่วมกับการพึ่ง ตนเอง และความขยันหมั่นเพียร คือ ความรับผิดชอบต่อ เพราะถ้าบุคคลในสังคมมีความสำนึกใน ความรับผิดชอบต่อ การปฏิบัติหน้าที่ การงานจะสำเร็จเป็นผลอันน่าชื่นชม ทำให้ได้รับความไว้วางใจ จากผู้อื่น ก่อให้เกิดความมั่นคงในวิถีชีวิต เป็นกำลังอันสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ชาติไทยได้ เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2529 : 18 ; ป.อ.ปยุตโต. 2537 : 37 ; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2539 : 94) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบต่อ เป็นสิ่งจำเป็นใน การเรียนการสอน สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ โดยใช้การสอนที่เหมาะสม และใช้เวลา ในการฝึกกิจกรรมการเรียนการสอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกความรับผิดชอบต่อ ความมี ระเบียบวินัยสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งควบคุมจิตใจและบังคับตนเองได้ (ธารีรัตน์ ยิ่งยง. 2542 : 86)

การที่นักเรียนจะมีคุณลักษณะดังกล่าวนั้น การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นปัจจัยที่สำคัญ แต่ที่ผ่านมาจากการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา มีลักษณะยังยึดติดกับตัวครูผู้สอนและตำรา มุ่งเน้นการสอนแบบท่องจำเนื้อหาไม่เน้นกระบวนการให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ผู้เรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่รู้จักวางแผนและสร้างทางเลือกในการทำงานกับบุคคลอื่น ทำให้ผู้เรียนขาดความกระตือรือร้นในการใฝ่หาคำตอบ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่ขาดความรับผิดชอบ จึงทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 1 ; สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา. 2544 : 6 ; พยุงศักดิ์ จันทรสุรินทร์. 2541 : 7) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงสภาพสังคมปัจจุบัน พบว่า มีปัญหามากมาย เช่น ปัญหาการเสื่อมของคุณธรรม จริยธรรม ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง และปัญหาสิ่งแวดล้อม จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ตระหนักได้ว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางด้านความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอในการพัฒนาคนให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติที่แท้จริงได้ จำเป็นต้องพัฒนาคนในชาติให้มีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปด้วย (สุทวิชช์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. 2542 : 31) และจากการประเมินคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ในปีการศึกษา 2536 , 2538 และปีการศึกษา 2540 ในส่วนของการประเมินที่เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษา ในด้านคุณลักษณะค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรม โดยพิจารณาจาก คำร้อยละของจำนวนนักเรียนที่จำแนกตามเกณฑ์ 3 ระดับ คือ ดี พอใช้ และปรับปรุง พบว่า จำนวนนักเรียนที่มีคุณลักษณะในระดับดี คำร้อยละลดลงทุกปีการศึกษา จากปีการศึกษา 2536 มีจำนวนร้อยละ 60.76 ปีการศึกษา 2538 มีจำนวนร้อยละ 14.809 และในปีการศึกษา 2540 มีจำนวนนักเรียนเหลือเพียงร้อยละ 1.51 จากสภาพปัญหาและผลการประเมินดังกล่าว บ่งชี้ว่าคุณภาพของนักเรียนเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 :1-3)

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นกระบวนการสอนที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณลักษณะที่ส่งเสริมตามเป้าหมายของวิชาสังคมศึกษาดังกล่าวข้างต้น เพราะเหตุว่ามีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพินิจพิจารณา พิจารณาการกระทำ และผลที่ได้รับจากการตัดสินใจ นักเรียนได้แสดงความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม รู้จักสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวันในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับผลการวิจัยทางการศึกษาของ นาคน้อย บุตรประเสริฐ (2538)

ที่ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และระดับการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมด้วยการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำกับการสอนตามคู่มือครู พบว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีการรู้จักตนเองด้านจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการทดลอง พบว่า การรู้จักตนเองด้านจริยธรรมสูงกว่าก่อนการทดลอง นอกจากนี้ มาลาตี โหมคเขียว (2541) ได้ทำการศึกษาวิจัย เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำกับการสอนตามคู่มือครูการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากแนวคิด หลักการ และผลการวิจัยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำวิธีการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำ มาใช้ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงขึ้นกว่าเดิม

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำกับการสอนตามปกติ
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำกับการสอนตามปกติ
3. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจำก่อนเรียน และหลังเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหาและระยะเวลา

เนื้อหา

เนื้อหาวิชาที่ผู้วิจัยใช้ในการทดลองครั้งนี้เป็นวิชาสังคมศึกษา เรื่อง พลเมืองดี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

ระยะเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ทดลองเนื้อหา 14 ชั่วโมง ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนรวม 2 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งสิ้น 16 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากโรงเรียน ประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ปีการศึกษา 2546 จำนวน 111 โรงเรียน รวมนักเรียน ทั้งหมด 3,639 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนอนุบาลโกรกพระ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 32 คน รวมทั้งสิ้น 64 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling)

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การสอน แบ่งเป็น 2 วิธี คือ
 - 1.1 การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง
 - 1.2 การสอนตามปกติ
2. ตัวแปรตาม มี 2 ตัวแปร คือ
 - 2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
 - 2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value Clarification Process) หมายถึง วิธีการที่ทำให้บุคคลค้นหาค่านิยมด้วยตนเอง ภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่กำหนดไว้ เพื่อได้ตรวจสอบในสิ่งที่เขาเห็นคุณค่า โดยใช้เหตุผลพิจารณาตัดสินใจเลือก ว่าสิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำ เพราะเหตุใด จนเกิดความกระจ่างในสิ่งที่เขาเห็นคุณค่านั้นด้วยตนเอง

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นนำ ขั้นสอนซึ่งในขั้นนี้จะประกอบไปด้วย การนำเสนอปัญหา

การตัดสินใจกระทำ การแสดงผลกลุ่ม การชี้แนะคำนิยาม การแสดงคำนิยาม กำหนดขั้นตอน การปฏิบัติตน และขั้นสรุป

การสอนตามปกติ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีขั้นตอนการสอน ตามแนวของกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยมี 3 ขั้นตอนดังนี้ คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุป

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่แสดงออกถึง การกระทำในการปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายในโรงเรียน ชุมชน และสังคม ที่เกี่ยวกับ เรื่องสาธารณสมบัติ วัฒนธรรมประเพณี สภาพแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ชุมชนและสังคม ในด้านการป้องกัน รักษา แก้ไขปัญหา อนุรักษ์และพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคม ซึ่งวัดคุณลักษณะ ดังกล่าวด้วยแบบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม ของพวงษ์ จิระพงษ์ ซึ่งผู้วิจัยได้รับอนุญาตและ นำมาพัฒนาพร้อมหาคุณภาพแล้ว

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ของนักเรียน ที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน ด้วยการพิจารณาจากคะแนนที่ได้จากการทำ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่องพลเมืองดี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามตาราง วิเคราะห์หลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

วิชาสังคมศึกษา หมายถึง วิชาในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ช่วง ชั้นที่ 3) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาดังนี้

1. ได้แผนการสอนโดยใช้กระบวนการทำคำนิยามให้กระจ่าง วิชาสังคมศึกษา ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ของ นักเรียน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้น
2. ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาได้แนวทางในการจัดการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับ หลักการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
3. ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้ทราบและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา อันจะเป็นหนทางหนึ่งที่มีส่วนในการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติต่อไป
4. เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมที่เกี่ยวกับการสอนโดยกระบวนการทำคำนิยาม ให้กระจ่าง แก่ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอนวิชาสังคมศึกษาในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป